

BİBLİYOGRAFYA

İsviçreye Ait İctimai Siyaset Etrafında Yeni Neşriyat

Yazan:
Prof. R. BÜCHNER
(Zürich)

Çeviren:
ZİYAEDDİN FAHRİ

I. UMUMÎ NOKTALAR

İsviçre Konfederasyonu, birbirlerinden ayrı köylü ve şehirli birliklerinden teşekkül etmiş, ilk defa 19 uncu asırda konfedere bir devlet şekline kavuşmuştur. Bunun neticesi olarak memleketin siyasi ve harsî hayatı, komünlerin zati hayatında ve kantonların hususiyetlerinde olduğu gibi mezhebî ve lisanî sahalarda göze çarpan yüksek bir tenevvü derecesi arz etmektedir. Tenevvü ve çok şekillilik içindeki vahdet, devamlı bir bîtarafılık kaidelerinin prensip edinilmesi suretile, muhafaza edilir. İsviçrenin 16 ncı asırdan itibaren beynelmilel büyük mücadelelerden kendi isteğiyle çekilişi, Avrupa devletlerinin mezhebî, coğrafi ve müstemlekeye ait ihtilâflarından tam manasile uzak kalmasında hizmet etti. Aynı zaman zarfında yukarı Almanya iktisadî sahasından hususî bir şekil altında ayrılan İsviçre iktisadiyatı doğdu. En yüksek inkişaf zirvesine vasil olmuş bulunan Alman iktisadiyatı, otuz yıl harpleri neticesinde sukut ederken o, bilâkis devamlı bir inkişafa mazhar oldu. Bu arada memleketin iktisadî coğrafyasında, bilhassa ham madde hususunda görülen eksiklikler, diğer Avrupa devletlerinde görüldüğü gibi, arazi sahasının büyütülmesi veya müstemleke elde edilmesi suretile değil, bilâkis erken başlamış bir sanayileşme ve bu sanayi yüksek kaliteyi haiz bir istihsal ve başarıma cihazile teşhiz etme sayesinde, yenildi. Memleketin ticarî vaziyetinin müsaadesi, insanların ve sermayelerin vaktinde seyretme imkânlarına malik olması, keza dahilî mamulâtı hazma elverişli kâfi bir iç pazarın bulunmaması, İsviçre iktisadiyatını, cihan ekonomisi içinde, gittikçe daha çok giriftleşmeye sevketti.

İsviçre ihracat sanayiinin pek eski olmasına, kapitalist iktisat

sisteminin çok inkişaf eylemiş bulunmasına rağmen, bu memlekette kütle tezahürü arzeden tipik bir proletarya tesekkülü görülmüştür. Sinaî bir devlet olan İsviçre'de, büyük işletmeler yoktur, bilhassa ağır sıfatını taşıyan sanayi, yerli ham madde kaynaklarının yokluğundan naşi, hadsiz bir derecede serpilememiştir. Sinaî istihsal yerlerinin merkezîyete tâbi olmaması, bugüne kadar tam manasile sanayi sahası denecek sahalardan teşekkülü temayülüne karşı müessir oldu. Buna bir başka sebep te, küçük ve orta köylü işletmelerinin memlekette galip olması, şehir münasebetlerinde de geniş bir orta sınıfın muhafaza edilmiş bulunmasıdır. Bu suretle diğer memleketlerde olduğu gibi, İsviçrede de kendini gösteren İçtimâî meselenin başlangıçtanberi neden memleketin mu'ta içtimâî ve iktisadî bünyesile meşrut olan hususî bir seciyeye sahip olduğu keyfiyeti anlaşılıyor. Bu halin neticesi olarak içtimâî ıslahat hareketi, içtimâî ıslahata ait neşriyatta daima öne sürülen çok değişik ve başka bir şekil arzeder. Aşağıdaki mülâhazaların hedefi, İsviçre içtimâî siyasetinin esaslı meselelerini, bu maksatla seçilmiş eserlere dayanarak, aydınlatmak ve bu sahaya ait ilmî araştırmaların en son hal ve vaziyeti üzerinde bir muhasebe yapmaktır.

İsviçre'nin bugünkü iktisadî ve içtimâî hayat üzerinde umumî bir kuş bakışı elde etmek için iki ciltlik (İsviçre iktisadî kamusu — Handbuch der Schweizerischen Volkswirtschaft) nu zikredelim. Bu kamusu (İsviçre İstatistik ve İktisat Cemiyeti — Gesellschaft für Statistik und Volkswirtschaft) nin 75 inci yıldönümünü idraki vesilesile 1939 da tertip ettiği Memleket Sergisi münasebetile neşredilmiştir. Aynı cemiyet (İsviçre İstatistik ve İktisat Mecmuası — Zeitschrift für schweizerische Statistik und Volkswirtschaft) nı neşreylediği gibi 1937 denberi hususî bir (İsviçre İstatistik ve iktisadiyatına ait kitabiyat — Schweizerische Bibliographie für Statistik und Volkswirtschaft) da neşretmektedir.

Daha esaslı neviden mütemmim eser olarak İsviçre Konfederasyonu İktisat Nezarêti tarafından almanca ve fransızca dillerile 1925-1927 de neşredilen şu esere müracaat olunabilir: (İktisadî ve içtimâî İsviçre — La Suisse économique et sociale — Volkswirtschaft, Arbeitsrecht und Sozialversicherung der Schweiz). Bu neşriyat, izahî kısım yanında bir de, 1924 vaziyetini aydınlatan ve İsviçre içtimâî lejislasyonuna dair olan bir kolleksiyonu ihtiva eylemektedir. Konfederasyonun ve kantonların 1924 ten sonra aldığı lejislasyon tedbirleri hakkında da 1928 denberi muntazaman neşredilen (Millî İktisat — Volkswirtschaft) ismindeki mecmuanın hususî numarası tenvir etmektedir.

Üniversitelerle irtibatı bulunan (Araştırma Enstitüleri — Forschungs-institute), Bal'deki (İsviçre iktisat arşivi — Archiv für Schweiz. Volkswirtschaft) ve Zürih'teki (İsviçre Ticaret ve Sanayi Arřivi — Archiv für Handel und Industrie). Keza mevzuumuz için bilhassa ehemmiyeti olan (İsviçre'nin İ timal  Neşriyatı İçin Merkez  Büro — Zentralstelle für soziale Literatur der Schweiz) bu sahada çalışacak ilim adamlarına malûmat temin ederler.

II. İSVI RE'NİN İÇTİMAİ SİYASETİNDE BAŐLICA İSTİKAMETLER

İsviçre'nin i timal  meselelere ait lejislasyonu, ilkin komünler ve kantonlar sahasında vücut bulmuştur. 19 uncu asrın son  eyreğindenberi Konfederasyon, gittikçe büyüyen bir nisbette vahdet i, yani komün ve kantonları bu bakımdan birleştirici bir kaide gütmüştür. Fakat Konfederasyon'un bu nevi kanunları, Şimdiye kadar yalnız umumî ger eveler teŐkil etmekle kaldı. Bu ger eveler içinde ise kuvvetli bir mmtaka ayrılığı görülür. Daha sonra, referandum sistemine müstenit olan İsviçre demokrasisinde, i timal  siyasete ait kanunlar, referandumda ekseriyet kazandıkları takdirde, muvaffakiyet imk nını elde ederler. İ timal  reform tedbirlerinin inkişafında bütün İsviçre'nin siyasi hayatına h kim olan prensipler Şunlardır: Muhafazak r ve rasyonalist bir s k net ve soğukkanlılık, ferdî hürriyet sevgisi, müsavata müteveccih ihtiraslı bir meyel n [1]. Zaten *Heinrich Herkner*, dikkatimizi, demokratik-federatif c mhuriyetle, iktisadi ve i timal  siyaset arasındaki münasebetlere celbeylemiş, talebelerinden *P. Gy ax* da (İsviçre iktisadi ve i timal  siyaset fikirlerinin teŐk l  — Die Fortbildung der wirtschafts-und sozialpolitischen Ideen in der Schweiz) ismindeki bir makale ile bu noktayı pek iyi tenvir etmiştir. (Bu makale Zeitschrift für schweizerische Statist. und Volksw. de bulunmaktadır: Yıl 64, 1928, sf. 519). Her i timal  siyaset istikametinin en yeni vaziyetini tarih bakımından yoklama, son senelerde Zürih  niversitesinin tezlerine mevzu teŐkil etti. Serbest d g nceli, demokrat firkalar uzun zamanlar parlamentoda ekseriyete sahip olduklarından, İsviçre i timal  siyasetine de müessir olmuşlardır. Man ester mektebi tel kkisinden i timal  liberalizme doğru vukua gelen derin tahavvül, *H. Rutishauser*'in (İsviçre'de liberalizm ve i timal  siyaset — Liberalismus und Sozialpolitik in der Schweiz, 1935)

[1] Bk. *F. Fleiner*, Schweizerisches Bundesstaatsrecht. Tübingen, 1923. Sf. VII.

eserinde izah edilmiştir. Bunun karşısında başka memleketlerde modern içtimâî siyasetin başlangıçlarına şekil vermiş ve Cenevre'de çok erkenden *Sismondi*'yi kazanmış olan tipik içtimâî-muhafazakâr düşünceler İsviçre'de yalnız tâli bir rol oymyabilmiştir. Bu düşünceler, kendilerini ekseriya köylü ve orta sınıflara ait içtimâî siyasette, sonra da içtimâî-hıristiyanlık cereyanında gösterir. Bu hususta *L. Schihinin* (İsviçre katolikliğinde içtimâî siyaset fikirleri — Sozialpolitischen Ideen im schweizerischen Katholizismus, 1936) ismini taşıyan ve 1798-1848 arasındaki tarihe taallûk eden yazısı tavsiye olunabilir. 1891 den 1931 e kadar olan papalık beyannamelerile, içtimâî siyasetçi sıfatile çalışmış İsviçreli mühim katolik müelliflerinin tesirlerini gösteren bir kaynaktan maatteessüf mahrum bulunmaktayız. Buna mukabil çok geç başlamış olan İsviçre içtimâî-protestan hareketi, *A. R. Ziegler*'in aynı ismi taşıyan (1939) eserinde etraflica mevzubahs olmuştur.

Amele hareketine gelince; burada da düşünce ve organizasyon şekilleri bakımından kendisine hâs, biribirinden pek farklı içtimâî hareket tipleriyle karşılaşmaktayız. Sadece diğer memleketlerin, bilhassa Fransa ve Almanya'nın sosyalist telâkkilerinin İsviçre'de nasıl bir mâ'kes bulduğunu tasarladığımız zaman, Konfederasyon'un içtimâî ihtilâle tecrübe sahnesi olması icap ettiği zannolunabilir. Halbuki vaziyet hiç te böyle değildir. İsviçre amele hareketinin sosyalizmden mülhem içtimâî siyaset tatbikatı, daha ziyade galip surette tekâmülî bir seciye taşır. *M. Gridazzi*, yazdığı (1914 harbine kadar İsviçre'deki sosyalist fikirlerin inkişafı — Die Entwicklung der sozialpolitischen Ideen in der Schweiz bis zum Ausbruch des Weltkrieges, Zürich tezi, 1935) inde İsviçre'de marksist sosyalizmle yapılan mücadeleyi gösteren anasırla, İsviçre'ye hâs dinî bir sosyalizmin teşekkül tarzını izah eylemiştir. (Keza *R. Grimm*'in «İsviçre'de sosyalist fikirlerin tarihçesi — Geschichte der sozialistischen Ideen in der Schweiz, Zürich 931» ile mukayese ediniz.) Hakikatte İsviçre amele hareketi uzun zamanlar «Grütli derneği — Grütliverein» in sinesinde inkişaf etmiş, bunun tesiri ise Fransa'daki temmuz ihtilâlinden sonra *Pestalozzi* sistemine uygun olan halk tərbiyesinin demokratik dilek ve gayretlerine, keza millî düşüncelerin ileri sürülmesiyle seciyelenmiş bulunuyordu. İsviçre amele hareketinde sosyalist ve liberal kanaatler arasındaki sıkı bağıllık *M. Stehelis*'in (İsviçre Grütli Derneği'nin fikirlerine ait tarihçe ve *Albert Galeer*'in bunun üzerindeki tesiri — Albert Galeer und sein Einfluss auf die Ideengeschichte des schweizerischen Grütlivereins, Zürich tezi, 1936) isimli araştırmasında izah olunmaktadır. Vahdet arzeden bir sosyal - demokratik fırka teşkilâtı, ilk defa 1888 de vücade

geldi. *F. Berghoff-Ising*'in (1895 Leipzig), İsviçre'nin sosyalist amele hareketinin eski bir izahını temin eden eseri, bu hareketin liberal temellerini açıkça göstermektedir. Buna mukabil *E. Sehenker*'in (Başlangıçlarından bugüne kadar sosyal-demokrat hareketi — Die sozialdemokratische Bewegung von ihren Anfängen bis zur Gegenwart, 1926) ismindeki eserde aynı hareketin ihtiva eylediği marksist unsurlar daha kuvvetle göze çarpmaktadır. Şu nokta da mühimdir: Amele menfaatlerine yarıyan bütün organizasyonlar bir çok seneler esnasında «İsviçre Amele Birliği» altında birleştirilmiştir. Bu birliğin kongreleri üzerinde sosyalist şetlerden Amele Birliği Umumî kâtibi *H. Greulich* ile, içtimaî-katoliklik cereyanının mühim mümessillerinden *C. Decurtins* çok müessir olmuşlardır. Serbest sendikalarda, siyasî ve mezhebî bitaraflığı, yirminci asır başlarında içtimaî-katoliklik cereyanından ayrılmaları zamanına kadar muhafaza eylemişlerdir. İsviçre Amele Birliği'nin faaliyeti ilk defa olarak tıpkı «*Grütli Deneği*» gibi, Umumî Harp'ten sonra nihayet buldu. Birleşmiş, tek bir İsviçre Amele hareketi yaratma teşebbüsü ve bu hareketin muahharan fırkacılık ve mezhepçilik yüzünden maruz kaldığı tefrika hakkında *H. Farner*'in (İsviçre Amele Birliği'nin tarihçesi — Die Geschichte des schweizerischen Arbeiterbunds, Zürich tezi, 1923) eserile *E. Kull*'ün (İsviçre'de içtimaî ıslahatçılığa müteveccih amele hareketi — Die sozialreformerische Arbeiterbewegung der Schweiz, 1930) kitabına müracaat edilebilir. Yalnız istihlâk şirketlerine değil, aynı zamanda köylü ve orta sınıf tabakalarının kendi kendilerine yardım teşkilâtını ihtiva eden İsviçre kooperatifçiliği hakkında *H. Faucherre*'m (Kooperatif fikirlerinin tarihçesine dair bir hulâsa — Umriss einer genossenschaftlichen Ideengeschichte, 1928, kısım 2) eserini zikredelim. Bir gün bütün İsviçre amele hareketinin umumî izahı yapılacak olursa bütün kommün ve kantonları hareket noktası olarak alacak olan böyle bir izah, hayrete şayan bir teşekkül çokluğu, vahdete irca etmek vazifesile karşılaşacaktır. Bu hususta ilk mühim bir denemeyi *J. Ragaz* (Garbî İsviçre'nin amele hareketi — Arbeiterbewegung in der Westschweiz, 1938, Zürich tezi) nde yaptı. Müellif bu eserinde Fransa ve Belçika ile olan lisan iştirakile, kalvenizmden ve fabrika işletmesinin inkişafındaki tedricilikten mütevellit mmtaka hususiyetlerini çok canlı bir surette meydan koymuştur.

İsviçre içtimaî siyasetinin inkişafındaki bütün hususî seciyelere rağmen tesirleri memleket hududu içinde tevakkuf etmiyen bir takım şekil verici kuvvetlerin eserleri ve izleri inkâr edilemez. İsviçre haricinde amele meselesinin halline ait tecrübeler, matbuatta ve parla-

mentoda hararetli münakaşalara vesile vermiş, bilhassa Konfederasyon Meclisi'nin, Konfederasyonca yapılan kanunlar, esbabı mucibe hazırhyan «beyanat, mesaj — Botschaft» ları, içtımâî siyasetin beynelmilel-mukayeseli tetkiki için kıymetli malzemeyi ihtiva etmekte bulunmuştur. Cenevre'deki Beynelmilel İş Bürosu'nun geniş neşriyatı bu hususa hizmet eylemiştir. Keza zikretmekle iktifa ettiğimiz hususî neşriyat da ecnebi memleketlerin içtımâî siyaset meseleleriyle meşgul olmaktadırlar. Bu hususta ilim erbabının alâkasının ne kadar muhtelif istikametlere teveccüh ettiğini belirtmek için birkaç kitap başlığı zikretmek kâfidir. Şu aşağıdaki isimleri seçiyoruz: *A. Balmer* (Carlyle'in modern kapitalizmin ameliyye ve nazariyesine karşı vaziyeti — Carlyles Stellung zu Theorie und Praxis des modernen Kapitalismus 1940, Bal tezi); *H. Girsberger* (18 inci asırda Fransa'da ütöpik sosyalizm ve onun maddî, felsefî temelleri — Der utopische Sozialismus und seine philosophischen und materiellen Grundlagen, 1924 Zürih tezi); *N. Grude-Oetli* (Stuart Mill Liberalizm ve sosyalizm arasında — John Stuart Mill zwischen Liberalismus und Sozialismus, Zürih tezi 1936); *W. Spühler* (Saint-Simonizm ve Saint-Amand Bazard'm hayat ve doktrini — Der Saint-Simonismus, Lehre und Leben von Saint-Amand Bazard, Zürih tezi, 1848); *P. Keller*'in (Louis Blanc ve 1848 ihtilâli — Louis Blanc und die Revolution von 1848, Zürih, 1931); *J. P. Wirz*'m (Fransa'da ihtilâlcî sindikalizm — Der revolutionäre Syndikalismus in Frankreich, Zürih, 1931); *E. Rikli*'nin (Revizyonizm, Alman Marxist nazariyesini tadile dair bir tecrübe — Revisionismus, Ein Revisionsversuch der deutschen Marxistischen Theorie [1890-1914], Zürih tezi, 1936); *W. A. Jöhr*'ün (Ştand nizamı, tarihçe, doktrin ve yeni (içtımâî) yapı — Die Ständische Ordnung, Geschichte, Idee und Neuaufbau, Bern, 1937); *E. Seiler*'m (Fransa'da içtımâî-katoliklik cereyanında meslekî Ştandcılık fikirlerinin inkişafı — Die Entwicklung berufständischer Ideen in der katholisch-sozialen Bewegung Frankreichs, Zürih tezi, 1935); *E. Cathomas*'m (İtalya'nın içtımâî-katoliklik cereyanında mesleki Ştandcılık fikri — Die Idee der Berufständischen Ordnung in der katholisch-sozialen Bewegung Italiens, Zürih tezi, 1939).

III. İŞLETME VE SENDİKALARA AİT İÇTİMÂÎ SİYASET

İsviçre içtımâî siyasetinin şekillerine şimdi daha yakından ele almak istediğimiz takdirde şu noktadan hareket etmek lâzımdır: İş

münasebetleri şartlarının İsviçre'de iktisatça zayıf olan lehine tadili meselesi yalnız âmme kuvvetince yapılan müdahalelere değil, aynı zamanda hususî teşebbüs sahipleriyle sindikaların kendi kendine yardım esasına müteveccih tedbirlerine de borçlu bulunmaktadır. Bugün *işletmeye ait içtimâî siyaset* denen şeyle V. Böhmert (İsviçre'nin fabrika tesisatı ve iş münasebetleri — Arbeiterverhältnisse und Fabrikeinrichtungen der Schweiz, 2 cilt, Zürih tezi, 1873) isimli eserinde evvelce meşgul olmuştu. İş verenlerle iş alanlar arasında müşterek, nihâî neticeleri itibarile de teşebbüs dahilindeki hâkimiyet münasebetlerine şekil verme meselesine müessir olacak bir işletme tâbiliği esasına müstenit yeni bir menfaat birliği tesisi düşüncesi, son zamanlarda İsviçre'nin içtimâî siyaset mahfellerini yeniden işgal etmiye başlamıştır. Bu hususta G. Ermatinger'in (Sermaye ve ahlâk, İsviçre'de hususî sermayenin 19 ve 20 nci asırlardaki içtimâî ve kültürel vâkıaları — Kapital und Ethos, die sozialen und kulturellen Taten des schweizerischen Privatkapitals im 19. und 20. Jahrhundert, Zürih 1936) eserile F. Bernet'in (Hususî işletme tarafından ittihaz edilen içtimâî tedbirler vasıtasile âmme idaresi yükünün tahfifi — Entlastung der Öffentlichen Verwaltung durch soziale Massnahmen der privaten Betriebe, Zürih, 1938) kitabı, istikamet verici bir müracaatgâhtır. Münferit iktisat şubeleri hakkında hususî araştırmalar bakımından A. Hablützel'in (Zürih makine ve mensucat sanayiinde memur ve ameleye ait hayır tesisatı — Die Angestellten-und Arbeiterwohlfahrtseinrichtungen der Züricher Maschinen-und Textilindustrie, 1929) ve H. Linyer'in (İsviçre bankacılığında personele muavenet — Die Personalfürsorge im schweizerischen Bankwesen 1930); C. Ochsner'in (İsviçre'nin işletme hasta sandıkları — Die schweizerischen Betriebskrankenkassen, 1938) ile Ch. Senn'in (İsviçre çikolata sanayiinde içtimâî işletme siyaseti — Soziale Betriebspolitik in der schweizerischen Schokoladenindustrie, 1939) zikredilebilir. Bu sahaya ait yeni Amerikan neşriyatının münakaşası için M. Staerk'in (Birleşik Amerika devletlerindeki eşya mağazalarında personel siyaseti — Die Personalpolitik der Warenhäuser in den Vereinigten Staaten, 1936) eserine bakılmalıdır. Buna mukabil sindikalar, amelelerin müşterek bir mesleğe tâbiyetleri temeline müstenit sınıf şandı fikrinin mahsulüdür. İsviçre sindikalizm hareketinde meslekî teşekküllerin devletleştirilmesi ve iş ihtilâflarının hallinde mecburî hakem usulü temayülü gibi ihtilâlcî-sindikalizm cereyanları da İsviçrede'ki sendikalizme pek az hulûl eylemiştir. Muslihane iktisadî mukaveleler tesisi vasıtasile iş mekanizmasını çeviren her iki tarafın menfaatine hizmet

etmiye gayret esası, bu gönüllü kendi kendine yardım teşkilâtlarının tarife siyasetinde, ihtilâf hallerindeki anlaşma vetirelerinde daha ziyade tebarüz etmektedir.

Esasen İsviçre sendikaları tarihinde modern meslekî teşekküllerin teşkilâtına ait umumî meseleler (meselâ mücadele derneklerinden yardım cemiyetlerine doğru olan inkişaf meselesi, umumî iş mukavelelerinin mekânî ve şahsî bakımlardan muteber olmalarının genişlemesi yanında merkezileşme temayülü, meslekî ve sınaî birlik prensipleri arasındaki münakaşalar) hakkında dikkate şayan eserler, bizi aydınlatmaktadırlar. Sendikalara ait neşriyatın geniş çerçevesi içinde şu yazıları zikredebiliriz: *F. Heeb*'in (İsviçre sendikalar Birliği 1880-1930, elli yıllık jübile münasebetile — Der schweizerische Gewerkschaftsbund 1880-1930, Denkschrift zum 50 jährigen Jubiläum, Bern 1930) ve *Ch. Ragaz*'m (İsviçre sendika hareketinde kadın — Die Frau in der schweizerischen Gewerkschaftsbewegung, Zürich, 1933) eserleri, *R. Reinacher*'in (İsviçre Sendika Birliği'nde ve ona bağlı birliklerde himaye müesseseleri — Die Unterstützungs-Institutionen im schweizerischen Gewerkschaftsbund und in den ihm angeschlossenen Verbänden, Zürich, 1929) ile *L. Mann*'m (İsviçre Şimendiferciler Birliği — Der schweizerische Eisenbahner-Verband, Zürich, 1925); *A. Kamber*'in (İsviçre Madencilik ve Saatçilik İş Birliği — Der schweizerische Metall- und Uhrenarbeiterverband, Zürich, 1931); *H. Jordi*'nin (İsviçre âme hizmetlerindeki Personeller Birliği tarihçesi — Geschichte des schweizerischen Verbandes des Personals öffentlicher Dienste, 1939) mevcuttur. İsviçre Sendikalar İttihadi'nin aylık mecmuası ise «Sendika Mecmuası — Gewerkschaftliche Rundschau» adile Bern'de in-tişar etmektedir.

IV. DEVLET TARAFINDAN YAPILAN AMELE HİMAYESİ

İsviçre Konfederasyonu'nun 1877 Fabrika kanunu, çalışma ve istirahat zamanlarının, çocukları, gençleri ve kadınları korumanın işletmeyi himaye ve küçük sanayii kontrolün nizam altına alınması meselesi etrafında vücade getirilmiş olan bir takım içtimai siyaset tedbirlerini ihtiva etmek üzere tanzim olunmuştur. Bu Konfederasyon kanunu, her şeyden evvel, sanayi amelesini için faydalı oldu. Diğer iktisadî sahalarda ise kantonların ve kommünlerin bir yığm çeşitli talimatnameleri muteber olmakta devam ediyordu. 1914 harbinden sonra Konfederasyon, iş himayesini, bütün küçük sanayi sahasına

gittikçe daha ziyade teşmil etmiye başlamıştır. Bu hususta ilk tatbikat küçük sanayi branşlarındaki kadın ve genç amelelerin çalışması hakkında bir Konfederasyon kanununun isdarı suretile muhtelif beynelmil mukavelelere giriş şeklinde vukua geldi (1924). Bu vahdetleşme, yani muhtelif kanunlardaki içtimaî siyaset tedbirlerinin tek bir kanun içinde toplanması hareketi, aynı surette, meslekî yetişme (1930), haftalık istirahat zamanı (1931) ve ameleliğe girme için asgarî yaşın 15 olarak tesbiti (1938) meselelerinde vücude geldi. Ticarete ve küçük sanayide işin tanzimine dair olan ve 1935 te Konfederasyon'un İktisat Nezaretince *H. Pfister*'e havale edilen kanun projesi, Konfederasyon'un içtimaî siyasete ait ihtisas sahasının genişlemesi temayülünü açıkça göstermektedir. Bu inkişaf hakikatte modern içtimaî ıslahata ait yeni vazifeleri ifaya girişme ile alâkadardır. Keza âmme hizmeti sahasındaki iş himayesine ait en yeni neşriyat da aynı istikameti gütmektedir. İş erbabının boş zamanlarına ilişen meselelere gelince, bu noktaya *M. Beexli* (İş alanın ücreti tediye edilmiş mezuniyeti — *Bezahlter Urlaub des Arbeitnehmers*, 1940) eserinde temas etmiştir. Müellifin gösterdiği gibi Konfederasyon'un bu hususta hukukî bir kaideye malik bulunmamasına rağmen, fabrika amelesinin % 66,2 nin ve umumiyetle müstakil olmıyan amelenin aşağı yukarı % 40 mm tediye edilmiş yıllık izinleri vardır. İsviçre'de otelciliğin arzettiği hususiyet dolayısıyla tatbikı pek kolay olmıyan pazar tatilinin temini hakkında *E. Hoffmann*'m (Haftalık istirahat hakkında Konfederasyon'un 26 eylül 1931 tarihli kanunu — *Das Bundesgesetz über die wöchentliche Ruhezeit vom 26 September 1931*, Zürih tezi, 1940) isimli etüdüne bakılabilir. İsviçredeki hususî teşebbüs sahiplerinin içtimaî siyaset tedbirlerinin, âmme kuvvetince güdülen içtimaî siyaseti ne derece kuvvetle tamamladığı vâkıası, ameleye temin edilen serbest ve boş zaman teşkilâtında görülür. *M. Guyer*'in (Bilhassa Zürih şehir münasebetleri bakımından serbest zaman siyaseti — *Freizeitpolitik mit besonderer Berücksichtigung der stadtzürcherischen Verhältnisse*) isimli eseri, devlet tarafından herhangi bir merkeziyete tâbi tutulmaksızın, serbest zaman tatbikatına ait bir yığın müesseselerin nasıl şekillendirildiğini göstermektedir.

Böylece İsviçre'de içtimaî siyaset için vücude gelen kuvvetli bir hareket, ailenin himayesine karşı büyük bir dikkat ve tecessüs uyardırdı. İşte bu hususta yol gösterici mahiyetini haiz olan şu iki eserin intişarı, bu dikkat ve tecessüsün mahsulüdür: (Çocukluk yaş haddinin daha fazla arttırılması ve işsizliğe karşı mücadele — *Ein Jahr mehr Kindheit; Beitrag zum Kampf gegen die Arbeitslosigkeit*) ve (İsviç-

re'de analık sigortasının yeniden tesisi — Ausbau der Mutterschaftsversicherung in der Schweiz) [*M. Schwarz - Gagg* tarafından işlenmiş, 1938]. Aile ilâve ve zamları etrafındaki hususî meseleler üzerinde «Umumun menfaatine hâdim İsviçre derneği — Schweizerische Gemeinnützige Gesellschaft) dir. Bu vesile ile (Umumî menfaatlere hâdim İsviçre mecmuası — Schweizerische Zeitschrift für Gemeinnützigkeit, 1938 Zürih) ni ve *F. Schelbert*'in (Aile ücretleri — Familienlöhne, 1940) ni zikredelim. Ev sanayiinin - ki bu hususta bir konfederasyon kanunu projesi hazırlanmak üzeredir - meselesi *L. Spinner* (Evde çalışanların kanunca himayesi — Der Gesetzliche Heimarbeiterschutz, 1925 Zürih) eserinde beynelmilel - mukayeseli esaslara istinad edecek surette izah eylemektedir. Bir takım hususî müşkülât arzeden saha, küçük köylü işletmeleri fazla olan İsviçre ziraî iktisadiyatıdır. Esasen bu mesele etrafında *İsviçre Köylüleri Umumî Kâtipliği*, birçok defalar nazarı dikkati celbetmiştir. Burada yalnız en son neşriyatı zikredelim: (Çiftçilikte iş kuvvetlerinin eksikliğini tahfif edecek tedbirler — Massnahmen zur Milderung des Mangels an Arbeitskräften in der Landwirtschaft, 1940 Brugg).

Nihayet müstehlikin himayesi meselesi ile yalnız evvelce bahsi geçen istihlâk derneklerinin değil, aynı zamanda âmmeye, yani Kommüne ait mesken siyasetinin meşgul olduğunu kaydetmek lâzımdır. Bu mesele hakkında her şeyden evvel belediye istatistik müdürlüklerinin neşriyatı kıymetli muavenetler ifa edecek anasıru muhtevidir. Keza *R. Sandreuter*'in (İsviçrede Kommün toprak siyaseti — Kommunale Bodenpolitik in der Schweiz, 1935 Bal) ve *E. Horber*'in (Zürichde mesken inşası ihtiyacı — Wohnungsbauförderung in Zürich, 1937, Zürih tezi) ismindeki eserleri de mukayese bakımından faydalıdır.

V. İŞ PİYASASI SİYASETİ

İş münasebetlerinin iyileştirilmesine ait bütün şartlar, malûm olduğu üzere, ferdî iş mukavelesi akdinin tahakkuku esasından hareket etmektedir. Fakat büyük bir sayıya balığ olan iş arayıcıları, iş ve kazanç hayatına giremedikleri takdirde şimdiye kadar zikredilen içtimâî siyaset muvaffakiyetleri nazarı kalacaktır.

İktisadî hayatındaki çok derin tahavvüller neticesi olarak İsviçre'de bu gibi vaziyetler önünde kalındığı görülüyordu. Bu yüzden iş piyasası siyaseti diye ifade edilmek istenen yol ve vasıta, umumî alâkanın ön safını işgal etmeğe başladı. İsviçre'de Konfederasyonun,

Kanton ve Kommünlerin üzerinde umumiyetle beraberce çalıştıkları bu içtimai siyaset sahası, son zamânlarda çok genişlemiştir. İsviçre'de 1922 de ve 1936 da en yüksek zirvesine vâsıl olmuş olan işsizlik hakkında *F. Mangold* aynı ismi taşıyan tetkiki ile bizi aydınlatmaktadır [1]. Şu müellifler de zikredeceğimiz eserleriyle tevessül edilen müdafaa tedbirlerini hulâsa etmektedirler: *F. Dönhoff*'un (Bilhassa 1914 harbindeki ve harp sonrası İsviçresi bakımından iş piyasası meselesi — *Das Arbeitsmarktproblem mit besonderer Rücksicht auf die schweizerischen Verhältnisse in der Nachkriegszeit*, 1921), *E. Rikli*'nin (İsviçre'de işsizlik ve işsizlere yardım — *Arbeitslosigkeit und Arbeitslosenhilfe in der Schweiz*, Sendika mecmuası, defter 10, Zürih, 1936) ve *H. Winkler*'in (İsviçre iş piyasası siyaseti — *Schweizerische Arbeitsmarktpolitik*, 1939). İş piyasası siyasetinin münferit şekilleri daha uzun bir tarihçeye sahiptir. Tâ 1893 de her İsviçre vatandaşına Anayasa icabı olarak «çalışma hakkı» bahş ve temin edilmişti. Böyle bir başlangıç her nekadar halk seçimi tarafından o zaman reddedildi ise de Konfederasyonca vücade getirilen ve meslekî teşekküller kadar Kommün ve Kantonların da erkenden teşkilâtlandırıldıkları iş bölme vadisinde *çerçeve kanunlar* için bir hareket noktası olmaktan geri kalmamıştır. *P. Dalcher*'in (İsviçre'de iş bulmaya tavassut meselesi — *Die Arbeitsvermittlung in der Schweiz*, 1920 Bern) eseri bu bapta malûmat vermektedir. Yabancı iş kuvvetlerinin İsviçre'ye girmesine muhaceret tahdidatı ile mâni olunurken aynı zamanda yerli halk içinde mesleklerin devamını temin edecek nesillerin temin ve tanzimi çareleri aranmaktadır. Bu nevi mesele çevrelerini aydınlatan şu eserlere müracaat edilmelidir: *W. Louich*'in (İsviçre'de meslekî devamlılığı temin edecek nesillerin yetişmesi meselesi — *Der berufliche Nachwuchs in der Schweiz*, Bern, 1929) ve *A. Liechti*'nin (Bilhassa Zürih Kantonunun münasebetleri bakımından meslek, meslek intihabı ve meslekî tenvir ve irşad — *Probleme des Berufs, der Berufswahl und der Berufsberatung dargestellt unter besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse des Kantons Zürich*, 1940). İşsizlerin talim ve terbiyesi ortaya daha geniş bir vazife çıkarıyor. *H. Merz*'in aynı ismi taşıyan tezinde (Zürih, 1940) bu mesele, bilhassa Zürih şehir ve Kantonundaki talim ve terbiye meselesi itibarile tetkik edilmiştir. Keza iş tecili meselesi de İsviçre'de pek yeni değildir. Geçen asrın sonundan itibaren bu düşünce Kanton ve Kommünlerin münakasa

[1] Müracaat: İçtimai Siyaset Derneği yazıları; (Schriften des Vereins für Sozialpolitik, cilt 185, IV, Münih, Leipzig, 1934, naşiri: M. Saitzew).

talimatnamelerinde görülmekte ve tâ 1917 de Konfederasyon tarafından kabul edilmiş bulunmaktadır. İş bulma, kısmen imalât fazlalığı, ve risiko'larm devletçe garantisi şekillerinde olduğu gibi ihracatı temin ve teshil eden tedbirlerle, kısmen zaruret neticesi iş imkânları temin etmeler ve gönüllü hizmetlerle vukua geliyor. Bu hususta etraflı malûmat *W. Pechota'nin* (Bilhassa Konfederasyonun 1930 - 1938 seneleri zarfındaki tedbirleri bakımından devletçe iş bulma meselesi — *Das Problem der staatlichen Arbeitsbeschaffung mit besonderer Berücksichtigung der Massnahmen des Bundes in den Jahren, 1930/1938, Bern 1938*); *G. Egl'min* (İsviçre'de gönüllü iş hizmeti — *Der freiwillige Arbeitsdienst in der Schweiz, Zürich, 1936*) ve *G. Dreyer'm* (Nafia hizmetleri piyasası ve münakasa prosedürü — *Les Marchés de travaux publics et la procédure de soumission, 1938 Fribourg*) nde bulunmaktadır. Bu zikrettiğimiz imkânları yaratma hareketleri başka memleketlerdeki mukabillerine nisbetle çok ihtiyatlı addedilmelidir. Daha ileri giden bir «Buhranlarla mücadele teşebbüsü», 1935 de halk seçimi tarafından reddedildi. Ölçüsüz kredi siyasetine, yahut plânlı iktisada ait tedbirler ittihazından şimdiye kadar uzak kalınmıştır. Bununla beraber millî müdafaanın ve işsizlikle mücadelelenin hazırlanmasına dair olmak üzere Anayasaya halk seçimi tarafından (1939 da) bir madde sokulması, ve umumî seferberliktenberi olan inkişaf, İsviçre'de de, içtimâî islahatın iş piyasası meseleleriyle mücadele halinde, tamamen umumî olan birtakım iktisat siyaseti vazifelerile karşılaşıldığını göstermektedir. İsviçre'de görülen tatbikatta içtimâî ve iktisadî siyaset meselelerinin gittikçe artan karşılıklı sıkı alâkası hakkında toplu bir görüş elde etmek isteyenler, Konfederasyonun senelerce iktisadî umurunu idare etmiş olan *E. Schulthess* için neşredilen mecmuaya başvurabilirler (Zürich, 1938) [1].

VI. İÇTİMÂÎ SİGORTA

İçtimâî siyaset tedbirleri sahasına gittikçe daha geniş cemiyet tabakalarının girmesi, bilhassa kazanma kabiliyetine malik olmıyanlarla işsizlerin himayesi meselesi gözönüne alındığı zaman ayan bir surette görülecektir. Burada tamamen devlet tarafından yapılan yardım tedbirleri yanında her şeyden evvel İsviçre'de sınıflara ait sigortadan umumî halk sigortasına doğru inkişaf temayülü mühimdir.

[1] Kş. R. Büchner, İlim olarak iktisat siyaseti; (Fritz Fleiner için çıkarılmış Armağan), Zürich, 1937, Sf. 347.

Konfederasyonun bu hususta yaptığı ilk kodifikasyon, hastalığa ve kazaya karşı olan 1911 kanunundan ibarettir. Yalnız kazaya karşı sigortacılık mecburiyet kaidesinden dolayı Konfederasyonca, fabrika teşebbüslerini ve ticaret müessesatına müteallik olmak üzere kanunî mesuliyete mütedair evvelden tanzim edilmiş lejislasyonlar vasıtasile hudutları tahdit edilmiş eşhas çevresi için beyan edilmiştir. Yeknesak âmmeye hukuku çerçevesi içinde sigortacılık yapmak *Luzern*'deki «*İsviçre Kaza Sigorta Müessesesi*» ne mahsus olup bu müessese işletme kazalarına, meslek hastalıklarına, keza işlemeden mütevellit olmıyan her çeşit kazalara karşı sigorta muamelesi yapma imtiyazına, kanunun bahsettiği mecburiyet dolayısıyla sahip bulunmaktadır. Bu noktaya ilişen hususî neşriyat arasında *H. Giorgio* ve *P. Nabholz*'un (İsviçre mecburî kaza sigortası — *Die schweizerische obligatorische Unfallversicherung*, Zürih, 1918) eserile *W. Lauber*'m (İsviçre'de kazalara karşı sigorta hukukunun tatbikat şekli — *Praxis des sozialen Unfallversicherungsrechts der Schweiz*, Bern, 1928) zikredilebilir. Konfederasyonun «resmen tanınmış hasta sandıkları» na mâlen yardım etmekle iktifa eylediği hastalık ve analık sigortalarının kuruluşu büsbütün başkadır. Bunlar herhalde kendilerine tahmil edilen asgarî şeraiti ifa ile mükelleftirler. Esasen böyle bir mükellefiyet ve mecburiyetin ilâm meselesi de Kommün ve Kantonlara bırakılmıştır. İsviçre'deki içtimaî sigortaların bu sahasında kısmen ihtiyarî, kısmen mecburî bir seciyeye sahip olan bu hususî ve âmmeye ait sigortaların sahip, ademi merkezîyetçi bir sistemi bulunduğu görülüyor. Bunların «tanınmış» olması için en az tıbbî muayene ile icap eden ilâcı, yahut bir günlük hastalık masrafını temin eylemesi mecburîdir. Zürih Belediyesinin hastalığa karşı mecburî sigortasında görüldüğü gibi geniş tesisat içinde sigortalanma mükelleflerinin çevresi, hiçbir zaman sadece sanayi amelesine inhisar etmekle kalmamakta, geliri muayyen bir asgarî miktarı geçmiyen bütün şahısları içine almaktadır. Bu hususta kâfi malûmat *H. Hünerwadel*'in (13 haziran 1911 tarihli KUVG hastalık sigortası — *Die Krankenversicherung KUVG vom 13. Juni 1911*, 1938 Bern) [1] ve *W. Rickenbach*'ın (Bilhassa İsviçre gözönüne alınmak suretile hasta sigortalarında mecburiyet meselesi — *Das Obligatorium in der Krankenversicherung der Schweiz*, 1930, Zürih), *E. Schnurrenberger*'in (İsviçre'de hasta sigortalarında masraf tezyâdü ve bununla mücadele — *Die Ausgabensteigerung*

[1] K. U. V. G. işaretleri almanca (hastalık ve kaza sigortası) kelimelerinin ilk harflerinden teşekkül ediyor.

und ihre Bekämpfung in der schweizerischen Krankenversicherung, Zürich, 1938) eserlerinde bulunur. 1925 de İsviçre Anayasasının halk tarafından kabul edilen bir maddesi, Konfederasyona evvelâ ihtiyarlığa, eytam ve eramile ait, daha sonra da malûliyeteye karşı sigorta tesisi hususunda salâhiyet vermiş olmasına rağmen, şimdiye kadar ihtiyarlığa, eytam ve eramile, malûliyeteye karşı sigortalar için bir Konfederasyon kanunu vücade gelmemiştir. Hakikatte ise bu sahada âme tarafından idare edilen sigortalar, (kısmen Kantonlarca vazedilmiş mecburiyete tâbi olarak) ve müteaddit hususî pansiyon sandıkları mevcuttur. Konfederasyonun *İçtimai sigortalar dairesi*, «İsviçre'de ihtiyarlık, malûliyet ve eytam ve eramil için mevcut sigortaların 1925 senesindeki vaziyeti» ne ait bir istatistik neşretmiştir. *R. R. Riethmann*'in (Zürich Kantonunun sabit ücret alan memurlarına ait ihtiyarlık, malûliyet ve eytam ve eramil sigortası, 1932) eserinde bu meseleye ait canlı ve münferit misaller bulunabilir. Kantonların sigorta sandıklarınca idare edilen mecburî halk sigortasına taraftarlık eden Konfederasyon Meclisinin takdire şayan projesi, 1931 deki halk seçiminde reddedilmiştir. Bununla beraber bütün mesele bugünkü İsviçre içtimai sigortacılığının en mühim vazifeleri meyanmda ehemmiyetini muhafaza etmektedir. Konfederasyonun istatistik müdürü *E. Brüscheweiler*, nutukları ve yazılarıyla, İsviçre halkının müstakbel «Yaş tabakaları bakımından terekübü — Altersaufbaus» na karşı dikkatimizi celbe çalışmış, *İsviçre İstatistik Cemiyeti*'nin 1934 yıllık toplantısında «İsviçre nüfusundaki bünye tebeddülü» ne dair bir tebliğde bulunmuştur. Aynı cemiyet, 1938 de «Fazla yaşlılık — Ueberalterung» meselesi için hususî bir toplantı tertip eyledi (Bk. İsviçre İstatistik ve İktisat mecmuası, yıl V, sahife 243 ve yıl VI, sahife 141).

Aile himayesinin mukabil kutbu olmak üzere ihtiyarlığa karşı muavenet tedbirleri meselesi, ergeç vahdetli bir hukukî nizama kavuşmak mecburiyetindedir. *O. Friedli*'nin (İsviçre'de ihtiyarlığa, eytam ve eramile, ve malûliyeteye karşı sigortacılığın temelleri — Die Grundlagen einer schweizerischen Alters-, Hinterlassenen- und Invalidenversicherung, 1933, Bern) ile *K. Greiner*'in (Kantonlarda ihtiyarlık, eytam ve eramil için sigorta tesisi ve finansman'ı — Aufbau und Finanzierung der Alters- und Hinterlassenen-Versicherung in den Kantonen, 1935, Bern) ve *H. Güpfert*'in (İhtiyarlık ve eytam, eramil sigortasının Kantonlar bakımından teşkilâtlandırılması meseleleri — Organisationsfragen der Alters- und Hinterlassenenversicherung auf kantonaler Grundlage, Bern, 1938) müracaat edilecek eserlerdendir. En son zamanlarda vücade getirilen ve şimdilik asker-

lik hizmetindeki müstakil ve gayrimüstakil ecirlerden müteşekkil büyük zümrelerin ücret ve kazanç kayıplarını tazmin ve telâfi eden «Meslekî birlik kasaları — Lohnausgleichskassen» nm Konfederasyonca yapılacak bir ihtiyarlık, eytam ve eramil, malûliyet sigorta nizamı tarafından ele alınıp alınamayacağını bize ancak istikbal gösterecektir [1]. Nihayet işsizlik sigortasına gelince bu meselenin İsviçre'de geçirdiği tarihçe bizi sendikalara ait himaye ve koruma müesseseleriyle kommün sandıklarına sevketmektedir. Daha sonraları kantonlar tercihan «Cenevre sistemi — Genfersystem» ne teveccüh etmişlerdir. Konfederasyon, 1914 harbinin vücutte getirdiği işsizlik neticesi olarak evvelâ içtimâî muavenet nevinden tedbirlere tevessül etti. Bugünkü nizam, 1924 işsizler sigortasına aidat tesviyesi hakkındaki Konfederasyon kanununa müstenittir. Sigorta mükellefiyeti, kommün ve kantonların *mecburiyet* prensipini vaz ve ilân etmeleri nisbetinde, mevcuttur. Konfederasyon, sübvansiyon temini için muayyen şartları koştığı yerde, işsizlik sigortasına muayyen bir yeknesaklık damgası basmış olabilirse de, şartlara muallâk bir malî yardımın mevzubahs olmadığı yerlerde âmmeye ait veya hususî sigortacıların mevcudiyeti sayesinde çok çeşitli bir manzara görülmektedir. Uzun zaman devam eden işsizlik, her tarafta olduğu gibi, sigorta himayesine mâni olmaktadır. İçtimâî sigortanın tamamen koruma nev'inden tedbirler ittihazı suretile «Buhanlı anlarda yardım — Krisenhilfe» denen bir şekil altında tamamlanmak mecburiyetinde kaldı. Bu meselelerin beynelmilel-mukayeseli tetkikleri için şu eserler tavsiyeye değer:

E. Gsell (İngiltere'de İşsizler sigortası — Die Arbeitslosenversicherung in Grossbritannien, Zürih tezi, 1927); *W. A. Jöhr* (Almanya, İsviçre ve Fransa'daki kanunlar bakımından işsizleri himayenin âmme hukukuna ait şekilleri — Die öffentlichrechtlichen Formen der Arbeitslosenfürsorge auf Grund der Gesetzgebung Deutschlands, der Schweiz und Frankreichs, Zürih tezi 1938). İsviçreye taallük edenler de şunlardır: *H. Teuscher* (İsviçre'de bilhassa 1914 harbinde ve sonrakı zamanda işsizleri himaye — Die Arbeitslosenunterstützung der Schweiz insbesondere während des Weltkriegs und der Nachkriegszeit, Zürih tezi, 1929); *P. Aebi* (İsviçre'de İşsizler sigortası — Die Arbeitslosenversicherung in der Schweiz, Bern tezi, 1936).

[1] Aynen tercümesi (Ücret tesavi kasaları) ise de bizde bu şekilde türkçeye çevrilmiştir.